

na levi strani ulice, pri njih pa na desni. To nas opozarja na nov problem. Gibi niso vezani na posamezne jezike, njihove meje segajo čez jezikovne meje in so pogojene s pripadnostjo posameznim kulturam. Toda tudi v mejah posameznih kultur so primeri, ki lahko izzovejo nesporazum. Pri nas ob slovesu »mahamo« z roko tako, da jo dvignemo in gibljemo z njo navzgor in navzdol z dlanjo obrnjeno od sebe. Italijani ta isti pomen izražajo tako, da gibljejo z roko k sebi in od sebe, in imajo dlan obrnjeno k sebi. Če opravljajo tak gib z nekoliko manj dvignjeno roko, nas lahko tak gib zavede. Podoben gib namreč, dlan obrnjena k sebi in gibanje k sebi in od sebe, navadno v višini oči, pomeni pri nas poziv, naj kdo stoji bliže.

Še bolj je znan naslednji primer. V Evropi pritrjujemo tako, da »prikimavamo« — gibljemo z glavo navzdol in navzgor. In nasprotno, če gibljemo z glavo v desno in levo — »odkimavamo« ,pomeni, da nekaj zanikamo, ne odobravamo. Pri Bolgarih in še nekaterih narodih pa ni tako. »Odkimavanje« pomeni pritrdjevanje, »prikimavanje« pa zanikanje.

Skrbni opazovalec bo sicer opazil, da so pri teh gibih vendarle razlike. Pri nas prikimavamo vedno tako, da začnemo z gibom glave navzdol in šele nato navzgor. Bolgar »odkimava« tako, da glavo najprej dvigne in šele nato spusti. Gib se začne približno tako, kot pri nas, ko hočemo ob medmetu »fuj« izraziti odpor.

Podobno kot besede imajo tudi gibi svoje življenje. Stari gibi odmirajo, novi nastajajo. Spomnimo se npr. dvignjene pesti desnice, pozdrava republikanskih borcev v Španiji. Danes takih gibov praktično ni več. Pojavili so se novi. Dvignjen palec, ki kaže v smer vožnje je znak štoparjev, razprostrta roka z dlanjo navzven pa je šoferški pozdrav mimovozečemu tovarišu.

Kot vidimo, je v zvezi z gibi, njihovimi pomeni in povezavo z govorno besedo vrsta zanimivih vprašanj. Nanje so opozorili že psihologi, privrženci behaviorizma; po za-

slugi R. L. Birdwhistella in njegove knjige Introduction to Kinesics (Washington 1952) pa se je oblikovalo tudi novo področje jezikoslovja — *kinesika*.

Kinesika si je postavila za cilj raziskati vse, kar človek izraža z gibi. In to ne le z gibi rok ali mimiko, ampak z gibi katerega koli dela človeškega telesa z izjemo organov, ki sodelujejo pri artikulaciji glasov. Torej jo zanima tudi hoja ali drža človeka. Saj drugače hodi mornar kot maneken in drugače se drži rudar kot poklicni vojak.

Pri tem so, podobno kot pri drugih panogah strukturalnega jezikoslovja skušali najti najmanjšo, emično enoto, tisti del gibanja, ki ga ni moči razstaviti na manjše dele, obenem pa je kazalec določenega pomena. Ugotovili so, da je to *kinem* (v začetku so mu rekli *le kin*). Kaj pomenijo posamezni kinemi, kje in kdaj jih uporabljamo, koliko in kako so razširjeni, kako so odvisni od govornice besede in kako se spreminjajo proučuje panoga kinesike, ki se imenuje *kinemika*. Po vzoru na sorodne panoge jezikoslovja operira z nekaterimi svojimi pojmi kot so *alokinem*, *kinomorfem* in podobno.

Kinesika je dobila svoje privržence tudi v Jugoslaviji. Tako je Renata Volos, lektorica za ruski jezik na zagrebški univerzi, napisala obširno razpravo, v kateri je primerjalno prikazala kineme, ki jih uporabljajo Rusi in tiste, ki jih uporabljamo pri nas. Opisala je skoraj dvesto kinemov.

Kakšno praktično vrednost ima kinesika in še posebej kinemika? Omogoča nam, da natančneje spoznamo izrazne sposobnosti materinščine. Pri pouku tujega jezika pa nas obvaruje napačne rabe posameznih kinemov. Najnujnejši podatki iz kinesike, predvsem tisti, ki lahko izzovejo nesporazum, bi morali dobiti svoje mesto v učbenikih za tuje jezike. Vključili naj bi jih v tisti del učbenika, ki je posvečen poznavanju dežele in kulture, in brez katerega ne bi smel biti noben sodobni učbenik.

Matej Rode
Gimnazija v Celju

KRATKA LITERARNA ENCIKLOPEDIJA

Nedavno je v Moskvi izšla šesta knjiga kratke literarne enciklopedije (»Kratkaja literaturnaja enciklopedija«), ki izhaja že od leta 1962 in je zdaj prišla do črke S v ruski abecedi.

Ker so uredniki precej prostora posvetili tudi slovenistiki (4 pregledni sestavki, obdelanih pa je še 26 oziroma 28 avtorjev), se mi zdi potrebno, da o tem na kratko poročam.

Največji delež je odpadel na *Je. I. Rjabovo* (14 prispevkov), ki je pisala o Vodniku, Aškercu, Gregorčiču, Jenku, Murnu, Kranjcu, Klopčiču, Vidmarju, Kreftu, Potrču, Prežihu in Slodnjaku, poleg tega pa še o slovenski literarni zgodovini in pregledno o slovenski literaturi. *M. I. Ryžova* je prispevala pregled Prešerna, Levstika, Kersnika, Ketteja, Župančiča, Prijatelja, Ingoliča in Kosmača, ter skupno z *G. J. Iljino* še pregled slavistike v Sloveniji. O Bevku piše *N. I. Kravcov*, O Linhartu, Gradniku in Kosovelu *A. D. Romanenko*, o Kopitarju *R. M. Cejtlin*, o Miklošiču *P. G. Bogatyrev* in o slovenskem jeziku *N. I. Tolstoj*.

Kronološko pogledano imamo pred seboj precej široko, čeprav nepopolno panoramo slovenske kulture, ki so jo avtorji dopolnili s štirimi daljšimi preglednimi sestavki, brez katerih bi bila kakršna koli oznaka slovenistike v tej sovjetski enciklopediji nemogoča in nepopolna. Tako pa so prav ti pregledi zapolnili vrzeli in nakazali njeno razvojno pot.

Posameznim avtorjem je bilo odmerjeno bolj malo prostora. O Vodniku vzemo le nekaj najsplošnejših stvari, boljše in predvsem veliko podrobneje je prikazan Linhart. Pri oznaki Prešerna najdemo vse najvažnejše podatke, avtorica pa spregovori tudi o njegovem pomenu za slovensko literaturo. Navaja tudi vrsto pesmi, podčrta dvojno naravo njegove poezije in pomen novih oblik, ki jih je vpeljal v slovensko literaturo. Vendar bi zaslužil temeljitejšo obravnavo, saj po izpovedni moči in novostih, ki jih je vpeljal v slovensko literaturo, njegovo delo prav nič ne zaostaja za največjimi dosežki drugih književnosti. Dobra sta opisa Levstika (omenja raznolikost njegovega ustvarjanja) in Kersnika, pri katerem so našeta vsa glavna dela, le Kmet-skim slikam je avtorica posvetila premalo pozornosti. Kratki, a dovolj pregledni sta tudi oznaki Aškercu in Gregorčiču, pri Jenku pa je omenjena le njegova poezija, njegova kratka proza pa ni našla pravega odmeva. Murn v enciklopediji ni dobil pravične ocene, čeprav je o njegovem delu zelo težko spregovoriti v nekaj stvkih. Pri Ketteju je avtorica opozorila na osrednje motive, na novosti, ki jih je vpeljal pri sonetu, pa tudi na njegovo otroško poezijo in prevajalsko delo. Župančiču je v enciklopediji odmerjeno precej prostora. Poleg osnovnih biografskih podatkov, ki jih najdemo pri vsakem obravnavanem avtorju, pa so pri njem poudarjene tudi osrednje problemske plasti v liriki, nekaj najboljših pesmi je omenjenih, svoj odmev pa je dobilo

tudi njegovo publicistično, prevajalsko in damaturško delovanje. Vprašanje pa je, zakaj je njegova otroška poezija samo omenjena in zakaj avtorica ni spregovorila o Jerali. — Pri Gradniku najdemo našete najvažnejše pesniške zbirke; avtor je spregovoril tudi o njihovi tematiki in o osrednjih gibalnih pesnikove ustvarjalnosti ter na koncu še o prevajalskem delu. Ocena Kosovela je sicer kratka, a natančna; manjka pa ji tisti del, ki so nam ga odkrili Integrali. To pomanjkljivost deloma zakrijejo primeri in poudarjanje novosti, ki jih je prinesel v slovensko poezijo s svojim delom. Oznake Ingoliča, Kranjca in Krefta so zanimive, poudarjeni pa sta predvsem socialna in idejna problematika njihovih del. V ta krog se vključuje tudi Klopčič, zlasti njegove prve pesmi, podrobneje pa se avtorica sestavka ustavlja ob njegovem prevajanju iz ruščine. Pri Prežihu bi lahko zapisali veliko kritičnega, predvsem glede obravnave Samorastnikov. Zanimivo pa je tudi to, da pri Požganici koroška problematika ni niti omenjena. Tako je Prežih sicer dobil dovolj prostora v enciklopediji, oce-na pa je ostala nepoglobljena in ni odkrila najboljših strani njegovega pisanja. Bev-kovo delo je zajeto pregledno, poudarjeni sta raznolikost in obširnost njegovega opusa, v njegovem najboljšem delu »Kaplan Martin Čedernac« pa avtor sestavka ni zaslutil simbolike. Potrč je obdelan na kratko; pri Kosmaču se je avtorica poglobila v njegovo delo in, čeprav ga je označila kot socialnega realista, ni prezrla mojstva njegovih psiholoških novel in modernejših prijemov v pisanju.

V enciklopediji so tudi kratke oznake slovenskih literarnih zgodovinarjev Prijatelja in Slodnjaka ter kritika Vidmarja — in dveh jezikoslovcev — Kopitarja in Miklošiča. Pri vseh najdemo poleg osnovnih biografskih podatkov navedena tudi najpomembnejša dela. Poleg tega pa so v enciklopediji še štirje daljši sestavki, ki se prav tako ukvarjajo s slovenistiko. Pod geslom »literarna veda« je en del posvečen tudi slovenski literarni zgodovini. Avtorica je v njem podala kratek pregled od Čopa do današnjih dni in pri tem našeta vrsto imen. Najizčrpnější pa je sestavek o slovenski literaturi, ki se začena z ljudskim slovstvom, nato pa odkriva najpomembnejša obdobja v slovenski literaturi od Brižinskih spomenikov, preko Trubarja in drugih protestantskih piscev do Zoisovega kroga, Vodnika in Prešerna. Več pozornosti posveča avtorica prodirajočemu realizmu, omenja osrednje revije in najpomembnejše avtorje, podrobneje se ustavlja ob različnih smereh na pre-

lomu 19. stoletja in ob predstavnikih moderne, vendar tudi tu le ob Cankarju in Župančiču. Zatem naniza vrsto imen, omenja predstavnik ekspresionizma in socialnega realizma, časopise in napredno kritiko. Do bo med obema vojnama predstavi z vsemi najpomembnejšimi avtorji, potem pa na kratko oriše nov zagon literature v NOB in vrnitev v intimizem po končani vojni. Ustavlja se ob novih strujah in novih revijah ter našteje vrsto najnovejših avtorjev. Obširen in skrbno napisan sestavek je nabit z imeni in podatki, tako da daje zgoščeno, dovolj pregledno sliko slovenske literature in njenih najvidnejših predstavnikov. V njem najdemo tudi imena, ki v enciklopediji kot celoti niso bila upoštevana. Pod geslom slavistika je obdelana tudi jugoslovanska slavistika, ali bolje povedano jugoslovanska rusistika. Našteti je precej imen, vendar so pri vseh omenjene samo primerjalne študije; del, ki so temelj slovenske slavistike, pa sestavek ne omenja. Slovenski jezik je obravnavan pregledno od Brižinskih spomenikov do Prešerna, žal pa avtor pri oznaki pojma slovenski knjižni jezik ni upošteval najnovejših dognanj J. Riglerja, ki so spremenila pogled na njegov razvoj.

In še nekaj kritičnih pripomb. Pri Bevku je N. I. Kravcov zapisal za rojstni kraj »Zakojca v Gorice«; pri Vodniku najdemo dve napaki — najprej pri navedbi popolnega

naslova Ljubljanskih novic, nato pa še pri pesmi Ilirija oživljena. Pri Jenku in Kersniku so tiskovne napake v bibliografskih podatkih; tudi ni razumljivo, zakaj je avtor pri Kopitarju zapisal njegovo ime v ruski obliki. Napaki najdemo tudi pri omembi Levstikovega Popotovanja in pri Prežihu v zvezi z M. Boršnikovo.

Ponekod preseneča tudi razmerje med dolžino posameznih sestavkov.

Na koncu naj še omenim, da sta v enciklopediji dobila svoje mesto tudi S. Vraz in A. Grün. Pri Vrazu ni nikjer zapisano, da je bil slovenskega rodu, niso omenjene njegove slovenske pesmi, napačen pa je tudi podatek o rojstnem kraju. Hujši je spodrsrljaj redaktorjev enciklopedije pri A. Grünu, kjer nenadoma beremo za Ljubljano nemško obliko. Sicer pa moramo avtorici priznati tudi natančnost, saj pri navajanju del ni izpustila Grünovega prevoda slovenskih narodnih pesmi v nemščino.

Kljub nekaterim spodrsrljajem lahko zapišemo, da je slovenska književnost dobila pravo mesto v svetovni enciklopediji. Zlasti nekateri sestavki so kljub omejenemu prostoru napisani pregledno in dovolj natančno, da lahko služijo kot prva, zgoščena informacija o posamezniku ali o celoti.

Alenka Logar-Pleško
Filozofska fakulteta v Ljubljani

KJE SO MEJE PRAVOPISNIH NORM?

V zadnjem času se pojavlja v pedagoškem tisku pravopisni nered, ki najbrž izvira iz nejasno postavljenih zahtev v SP. Gre predvsem za rabo velike ali male začetnice pri raznih naštevanjih, za dvopičjem ali števnimi izrazi, na primer v točkah učnih priprav ali v dnevnikih redih vabil, zapisnikov ipd. Morda pa je le moje pedagoško in jezikovno znanje prešibko in ne razumem pravil, po katerih se ravna avtorji tekstov, ki jih bom obravnaval. Vsekakor bi rad dobil na to odgovor.

Začnimo pri Sodobni pedagogiki 9—10, 1971 in pri Prosvetnem delavcu, ki je začel objavljati priprave vzornih učnih ur. Da bi bile res vzorne vsestransko, ne samo metodično!

V Sodobni pedagogiki beremo na straneh 379 in 380 takole:

Učna tema: prislovi.

Učna enota: krajevni prislovi

Operativno določeni učni smotri: Učenci prepoznavajo izražanje s prislovi in ga ločijo od izražanja s samostalnikom s predlogom; pravilno postavljajo v stavkih vprašanja (kje, kam, kod) in odgovarjajo na ta vprašanja s samostojnimi stavki; pravilno uporabljajo dol in doli, gor in gori, noter in notri.

Oblika pouka: frontalna z elementi polprogramiranega pouka in z rabo responderja.

V prilogi Prosvetnega delavca pa je na 5. strani napisano takole:

RAZRED: 6. c

UČNI PREDMET: slovenski jezik

UČNA SNOV: Obravnava berila: Prežihov Voranc »Potolčeni kramoh«

UČNI SMOTER: Učenci spoznajo Prežihovo črtico »Potolčeni kramoh«

VZGOJNI SMOTER: Sočutje do človeka